

Allande Sokarros

Euskararen onarpena gora... euskararen erabilpena behera!

Joan den urriaren 19ko saio nagusian, Zuberoako 35 udal-erri batzen dituen Xiberoa Herri Elkarteak erabaki guztiz ga rantzitsu eta esangurantsu bat hartu zuen. Bileran parte hartzen zuten zinegotziek aho batez onartu zuten Atharratzeko kantonamenduko ikastolaren egoitza berria erai-kiaraztea. Basabürüko ikastolaren eraikin hau Herri Elkar-teak erosi duen Aloze herriko eskola katoliko baten kokale-kuan egongo da. Orain dela zenbait urte atek itxi dituen eskola horretako bastiza zaharkitu eta ezegokiak lurrera botako dira eta hauen ordeztu eraikiko dira alde batetik haurtzaindegi bat eta bestetik, beraz, Basabürüko ikastola.

Euskararen onurarako giro bat

Diru publikoarekin eraikiko da honezkero Atharratze in-guruko ikastola, Zuberoan dagoen bestea —Sohütako Epe-rra ikastola— ez bezala, hau aldiz gurasoen eta laguntzai-leen lanez, diruz eta, oro har, konpromiso osoz altxatua izan baitzen. Eperra ikastola eraiki zelarik, Herri Elkar-tea ez zen sortua, baina hala izan balitz ere, ez da erabat ziur-tatua Zuberoa osoko zinegotzien batzarre batek aho batez on-tzat hartuko zuenik euskarazko erakaskuntzako egitura bat sustatzea. Euskararen onurarako giroa nabarmen alda-tu da urte gutxitan, eta hori gertatzeko erabakigarria izan da hautetsiek eta egitura publikoek hartu duten joera bai-korra.

Euskararentzat giro hobetze horrek eragile bat baino gehiago izan du, hauen artean direlarik, nire ustez, azken

udal bozetan abertzale andana zinegotzi bilakatu izana, baita euskara herrialde baten garapenerako osagai izan daitekeela ohartzea ere. Euskara esparru publikora zabaltzea izan da lehenengo urratsetatik bat Zuberoan zein Ipar Euskal Herriko beste eskualde gehienetan. Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroako Foru Komunitatean esparru publikoan elebitasuna bultzatzea autonomia egituraketa bateko eskumenei lotuta baldin badago, kontuan hartzekoa da Ipar Euskal Herrian euskarak ez daukala inolako ezagupen ofizialik. Euskararen plazaratzea tokian tokiko egitura publikoen aukerako jokabidea da; ez da legez babestua eta are gutxiago behartutakoa den egonmolde bat.

Lotsa beste aldean dago

Kontzientzien kolonizazio luze, sakon eta maltzurra jasan duen herri batean, egun batetik bestera, lekuen, egoitzen, zerbitzuen, lantokien eta gaineratiko argibideen euskarazko izenak seinale ofizialetan agertzea, zin-zinez, go-goan iraultza baten antzekoa izan zen. Euskararen aldeko jarduleek soilik egina izan bazen, salaketa egileak egongo ziren, duda barik... Baina hautetsiek, lekuko botere publikoek bultzatuta zenez, herritarrak ez dute zalantzan jari! Kontrako iritzirik ez da aditu, halaber, Herri Elkarteak aurren bertan ere moldatu eta aho batez onartu duelarik euskararen sustatzeko egitarau bat jasotzen duen *libunuzuria*. Ez nago, hargatik, ameskerietan ibiltzen; jakin badakit euskararen plazaratze horren aurkakoak badaudela, baina hauen iritzi esparrua estutu egin da. Gaur egun, oso zaila bihurtu da euskararen aurka, argiki ala zeharka, agertzea, kargudunen munduan batez ere. Lotsa aldez aldatu da. Lehen, orain dela ez hain aspaldi, euskararen alde mintzatzea eta jokatzeko gaizki ikusia zegoen, euskarak ez zeukan sinesgarritasunik ezta kargudunen babesik ere. Oraingoan, aitzitik, euskararen aurka hitz egitea da gaizki ikusia dena eta politika zein gizarte arduradunek nabarmendu gogo dute euskarari atxikiak daudela, hitzetan baizik ez bada ere. Giro eroso honi esker da Basabürüko ikastola nola edo

hala nahikunde publiko baten ondorioz eraikiko, 25 urtez egoitza finkorik gabe noraezean egon ondoren.

Ofizialtasuna, euskararentzat premiaz lortu beharrekoa

Onartutako eta sustatutako ikastola horrek euskararen erabilera esparrua zabalduko duelako esperantzaz hazi behar gara, zeren eta, gure hizkuntzaren egoera etengabe larriagotuz baitoa Ipar Euskal Herri osoan oro har, eta Zuberoan bereziki. Eta horra hor, hain zuzen ere, paradoxa: euskararen onarpena gero eta gorago joaten ari den unean bertan, euskararen erabilpena gero eta beherago doala. Ikastolan dauden haurrez kanpo, ia ume eta gaztetxo bakar bat ere ez da euskaraz mintzatzen gaur egun Zuberoan. Mirari huts bat bilakatua da haur edo gaztetxo bat euskaraz hitz egiten entzutea, Zuberoako herri ustez euskaldun batean ere. Gainera, euskaraz dakiten bi haur egonda ere leku batean, haur erdaldun bat haiekin bateratzearekin, akabo euskara eta gora frantsesa! Ez da egungo kontua ezta atzo goizekoa ere, baina egoera gero eta okerragoa bihurtzen ari dela, hori bai begi-bistakoa... edo belariz nabarmen ohartu daitekeena dela.

Euskara hiltzorian dago Zuberoan eta erdipurdiko neurriek ez dute ezertarako balio izango. Nahitaez, legez behartutako neurriak hartzearekin bakarrik buelta eman ahal izango zaio heriozbide honi. Argiki mintzatzearren, euskara eskola publikoan —Frantziako Hezkunde nazionalaren sarean— derrigorrez sartu beharko da. Ezinbestekoa da, euskarazko irakaskuntza, gurasoen borondatezko urrats bat izatetik, bete beharreko araua izatera bilaka dadin eta, ordutegi kontu, oso nabarmen haz dadin. Horrelakorik ez da egongo legeak hala aginduko ez duen bitartean; eta legezko betebeharra izan dadin, euskarak, baitezpada eta premia gorrienez, ofizialtasuna lortu behar du Ipar Euskal Herrian. Abertzaleen, euskaltzaleen, herrizaleen —izen ezberdinak erabil daitezke euskararen alde jardun dutenentzat— indar egitez eta mobilizazioz lortu da ikas-

tolen ezagupen publiko zer bait, euskara plazara zabaltzea, euskararen aldeko giroa haztea.

Aukerakoa izatetik behartutakoa izatera

Orain, haatik, gehiago berantetsi ezin den borroka saila da gure hizkuntzaren ofizialtasuna eta honek deragitzan ondorio guztiak behingoz onar ditzan estatu frantziarrak. Euskara hizkuntza ofiziala bihurtze arkin, eskola publikoetan euskarazko irakaskuntza nahitaez onartu eta obratu beharko dute irakasle eta gurasoek. Ez dela demokratikoa, esango du baten batek? Demokratikoa al zen frantses hutsean Ipar Euskal Herriko seme-alabak heztea? Demokratikoa al da bere jatorrizko lurrean hizkuntza bat zokoratuta izatea, bizitzeko eta garatzeko baliabiderik gabe egotea?

Bati baino gehiagori zinikoa irudituko bazaio ere, menperatzea jasan duen herri batean, aginteak ebazten duena ezinbestez onesten dute herritarrek. Ipar Euskal Herrian, Parisko gobernuak bihar erabakiko balu euskarak behar duela ofiziala izan, ez litzateke aurkako oldaraldi handirik izango, non ez den, beharbada, Hezkunde nazionalako irakasleen artean, hauetatik asko «Errepublika batu eta zatiezin»aren zaindari zorrotzak baitaude. Oldaraldirik egon ala ez, irakasle hauetatik gehienek euskararen menperatze mailaz eta euskarazko irakaskuntzarik obratzeko gaitasunaz, baina, zalantza handienak badaude. Beraz, bidea oso luzea da eta bada garaia euskararen ofizialtasunaren lortzeko urrats eraginkorrak egiteari ekin diezaiozun. Bestenaz, hemendik gutxira, ofiziala izango den kontu bakarra euskararen heriotza izango da.

Santa Grazin, ikastola non grata...

Euskararen aurkariak, gaur egun, agerian azaltzera ez dira ausartzen erran dut lehenago. Ez da osoki egia, toki jakin batzuetan menturatzen baitira euskaltasunari arbuio egiten edo behintzat politika jokaerazkotzat ematen du-

ten euskaltasunaren kontra azaltzen. Eta hara beste paradoxa bat, euskararen etsaigo hori euskaldun petto-pettoak direnek aldarrikatzea. Horra hor lekuko datorkigun urteko pastoralaren egile izango den Santa Grazin hartua izan den erabakia. Aspaldidanik, eta salbuespen bakan batzuk gorabehera, pastoral agerraldi osteko afariaren atonketa Zuberoako ikastolen esku utzi izan dute antolatzaileek. Santa Grazin ez da horrelakorik izango... pastoralaren antolaketarako batzordeak erabaki baitu jarduera hori ezin zitzaiola eman «politika egiten duen egitura bati». Hara zertan dauden Santa Grazin, edo behintzat santagraztar batzuk: duela hogeitamar urte ikastolaren bultzatzaileei aurpegiatzen zitzaizkien aitzakia zitaletan tematua. Horiek horrela, eta mugak muga, bakoitzak nahi duena pentsatzeko eta egiteko askatasuna duelakotz, Santa Grazik eskubidea dauka ikastolari uko egiteko eta pastoraletako afariaren prestakuntza nahi duenaren esku uzteko. Eskubidea dauka, bai..., euskaltzaileek jokaera horren hazle ez izateko haizu duten bezala eta, beraz, pastoral osteko afariari muzin egiteko aukera izango duten bezala.

Pastorala ez dadila euskararen tragedia bihurtu

Hu rrengo udan, beraz, Junes Casenave-Harigile herriko semeak idatzitako *Andere Santa Grazi* tragedia (pastorala) gozatzeko aukera izango dugu. Ikastolari arbuio eginagatik, santagraztarrak euskaldunak, euskal hiztunak, direla ezin da uka. Egunero euskaraz ari diren arizaleak izango dira, beraz, pastorala honetan, hori ez baita, tamalez baina, betiko kontua... Joan den urtean, esaterako, Ligi, Athe-rei, Lexantzü, Zunharre eta Etxebarrek taularatu duten *Bere-reteretxe* pastoraletan ia esan daiteke erdaldunak euskaldunak baino kopuru handiagoan zirela! Gauzak horrela, eta sinesgaitza badirudi ere, jakin beharrekoa da Jean-Pierre Rekalt errejenta frantsesez mintzatzerat behartuta zegoela mustraka edo trebealdi saioetan!

Egia esatearren, 2004an, Maule erdaldunduan eman zen *Antso Handia* pastorala joan den urtean Basabürüko

herri hauek eskaini digutena baino nabarmen euskaldunagoa zen. Nahiz eta erdaldun asko egon, hasiera-hasieratik giroa euskararen aldekoa izan zen. Jean-Louis Davant idazleak eta Jean-Fabien Lexardoi errejentak hartu eta jendeari ongi azaldutako jarrerak izan ziren, duda barik, giro horren hazle. Horrek agerian uzten du beste behin ere Ipar Euskal Herriak pairatzen duen diglosia egoera oso larria. Euskara da zokoratua eta baliabiderik gabe utzia den hizkuntza eta, aldiz, euskaldunak, euskal hiztunak gara erdaldunen zokoratzaille bezala agertzen garenak euskaraz mintzatzeagatik... Edo, beharbada, guk geuk geure buruari zokoratzaille izatea egozten diogu oharkabean. Kolonizatuaren sindromea nonbait... Albert Memmi gogoetari eta idazle tunisiarrak hain ongi aztertu duena *Portrait du colonisé* saiakera entzutetsuan. Egoera larri honen aurrean, intolerantea izateko gogorik banuke ia..., kasu honetan, tolerantziak esan bahi baitu euskararen zokoratzeari eta itotzeari «halabiz» esaten diogula.

Irnotasunez jokatu beharko genuke pastoralak bezalako abaguneetan behintzat, zinez harrigarria iruditzen baitzait euskarazko kultur sorkuntzaren adierazgarri bat izan behar lukeen ikus-entzungai hau erdaraz moldatu dadin.

Alta bada, ez dirudi horretara goazenik hurrengo urteetan. Pastorala egiteko asmorik luketen herri eta herri multzorik ez bide da eskaz. Gamere-Zihiga eta Aloze-Zibozze-Onizegaine aipatu izan dira, baita Ezpeize-Ündürene, Ainharbe, Ürrüstoi-Larrabile eta Sarrikotapea herrien arteko elkarlanerako zerbait ere. Ezpeize-Ündürene eta Sarrikotapea herrietan, esaterako, euskara dakiten bakanak, salbuespenak salbuespen, 60 urtetik gorakoak dira. Pastoralari dagokienez, 18. mendean eman zituzten azkenak. Ainharbe eta Ürrüstoi ere kasu berean dira, baina herri hauek euskaldunagoak dira, nolabait esatearren. Pastoralik egiten bada, honek sor dezakeen giroak, euskaraduna izatearen harrotasuna pizteak, gizarte lokarri eta harremanetarako baliabide den hizkuntza bizidunik gabe bizirik den kulturarik ezin dela izan kontzientzia hartzeak... horiek guztiak agian eragotziko dute euskara eta euskal kulturaren etorkizuna tragedia bihurtzea.¶